

॥१॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

तामाङ ताम्बुंग लिपिको वंश अति इतिहास

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

अथर्ववेदः सूक्तसंस्कृतम्

卷之四 詩 四 四 四 四 四 四 四

पुस्तक संख्या : २३४५

(एक लघु अध्ययन)

अजितमान तामाड

१. तामाङ भाषाको स्थिती संक्षिप्त :-

निरंकुश राजतन्त्रात्मक पञ्चायती व्यवस्थाको प्रजातान्त्रीक जनआन्दोलन २०४६ ले अन्त पारेपछि राजतन्त्रात्मक बहुदलीय व्यवस्थाको स्थापनासँगै निर्माण भएको नेपालको संविधान-२०४७ ले मातृभाषालाई राष्ट्रिय भाषाको दर्जा दिएपछि मात्र आधुनिक रूपमा तामाङ भाषाले स्वयं तामाङहरूकै सकृयतामा विकास हुने अवसरहरू पाएका छन् । तामाङभाषाले पनि 'तामचींग' तामाङ-लिपिमा र नागरी लिपिमा पत्रपत्रिकाको अलावा, कविता, कथा, उखान टुक्क, गाउँखानेकथा संग्रह, सानो-सानो शब्द संग्रह तथा तामाङ शब्दकोश, इतिहास, आनौपचारिक शिक्षाका पाठ्यपुस्तक, स्कूलले कक्षा तीनसम्मका पाठ्यपुस्तक आदि साहित्यिक प्रकाशन तथा भाषिक चलखेल गर्ने अवसर पाएकोछ । मातृभाषिक कृया-कलापलाई नेपाल मा २०४६ साल पूर्व अपराधिक कृयाकलाप सरह नै बन्देज लगाएको थियो, जसले गर्दा नेपाल बोलीने मातृभाषाहरूले मानक लेखन, वैज्ञानिक व्याकरण तथा साहित्य सृजनाको पर्याप्त विकास गर्ने अवसर पाएका थिएन । एक बाले कठिन परिस्थितीका बावाजुत पनि तामाङभाषाले आफूलाई आजसम्म जीवित भाषाको रूपमा अस्तित्व कायम गर्न सकेको छ । तामाङभाषाको स्थितीलाई निम्नानुसार अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

१.१. तामाङभाषा:

मानव जातीले एक आपसमा आफ्नो विचार विनिमय गर्दा जुन ध्वनी वा आवाजलाई उपयोग गर्दछ, जसलाई हाम्रो कानले सुन्न सक्दछ, त्यसलाई भाषा (म्योत) भनिन्छ । हामी तामाङहरूले आफ्नो जाति वा आफ्नो समाज (=हपुन्वा) भित्र आपसमा आफ्नो भाव वा विचारको आदान प्रदान गर्ने प्रयोग गरिने मानवबोली वा ध्वनि नै "तामाङ म्योत/क्योत/म्योञ्जी" (=तामाङभाषा) हो । यसलाई "तामाङताम, तामाङकञ्जी वा तामाङकेञ्जी" वा 'तामाङ खाताम वा खाछुमोजी' खाताम पनि भनिन्छ ।

यही मौलिक तामाङभाषा नै तामाङ जातिको मुख्य पहिचानको आधार हो । तामाङ जाति र भाषालाई बुझाउन लेखक तथा अन्वेषकहरूले 'मुर्मी', 'इसाङ', 'सेन', 'लामा', 'ग्लेभोटो' (=घलेभोटो), 'लामा भोटो', 'भोटो', 'भोटीया', 'लोपा', 'कागते', 'च्युवा', 'योल्मा', 'काङ्केञ्जी' (=काङ्के) 'स्यारपा', आदि नामको प्रयोग गर्ने गरेको भेटिन्छ । विशेषगरी भारपेली भाषा बोल्नेहरूले लेब्दा र भन्दा, नेपालमा तामाङ जाति र तामाङभाषीहरूलाई 'बोद' (=भोट निवासी वा भाषी) वा भुटीया भनेर भन्ने तथा उल्लेख गरिएको पाइन्छ, त्यसैगरी नेपाल सरकारको पुराना इस्तिहार, लालमोहर, सनदपत्र आदि मा पनि लिखित सामाग्रीहरूमा तामाङभाषी वा तामाङ जातिलाई 'लामा', 'लामाभोटो', 'भोटो', 'भुटीया' भनेर उल्लेख गरेको पाइन्छ ।^१

^१ - होक्टर - सन् १९३० अघि तामाङलाई मुर्मी, लामा, भोटो, भोटे ।

१.२. तामाङभाषाको उत्पत्ति, प्राचीनता :

तामाङ जातिलाई मानवशास्त्री तथा समाजशास्त्रीहरूले नेपालको एक पुरानो आदिवासी/जनजातिको रूपमा परिभाषित गरेको पाइन्छ । भाषावैज्ञानिकहरूका अनुसार नेपालमा बोलिने हिमालीभाषाहरू मध्ये तामाङ एक पुरानो भाषा हो । विज्ञहरू तामाङ जाति र भाषाको जन्म घलो चीनको तिब्बतस्थित 'यार्लुङ' नदी आसपासका सभ्यतामा विकास भएको हिमालय क्षेत्रलाई मान्दछन्, जहाँ दर्जनौं बोद वा बोदीकभाषाहरूको जन्म तथा विकास भएका थियो । भाषाविज्ञानको ऐतिहासिक अध्ययनको आधारमा तामाङभाषा तिब्बती भन्दा पनि पुरानो भाषा भन्न सकिन्छ । उदाहरणको लागि (रुमीछेन च्योपो, जीक्तेन ताम्छ्योमी, कुम्पा खाछ्योमी आदि तामाङभाषाको पुरानो लिखित सामग्रीहरूमा) བོད་ ཁྱེད་ ཀྱི་ བླ་མ་ (=बोद फ्रोङ, का, ग्राम्बा) आदि तामाङ् शब्दहरूको ऐतिहासिक तुलनात्मक पुनःसंरचनाको अध्ययन गरेमा ती शब्दहरू तिब्बती भाषामा क्रमसः 'बोद' बाट बोधी, 'फ्रोङ' बाट ठेङ, 'का' बाट टा, 'ग्राम्बा' बाट डाम्बा मा विकास अथवा ध्वनिमा परिवर्तन भएको छ तर तामाङभाषामा अहिले पनि लेख्य र ध्वनिरूप पुरानै मौलिक (Proto-form) बोद, फ्रोङ, का, ग्राम्बा...आदि नै छ, किनभने भाषाको लिखित रूप हतपत्ति परिवर्तन नहुने भएकाले त्यस्ता धुवै शब्दहरूको लेख्य रूप र ध्वनि (उच्चारण) रूप तामाङ भाषामा अस्ताको त्यस्तै छ । खोजी गरेमा लिखित तामाङ साहित्यमा यस्ता मौलिक तथा पुराना तामाङ् शब्दहरू प्रसस्तै पाइन्छन् ।

यस तथ्यले तिब्बती-भाषा भन्दा तामाङभाषा निकै पुराना हो भन्ने देखिन आउँछ । यस्ता उदाहरणहरू अरुभाषामा पनि पाइन्छन् जस्तै अंग्रेजी भाषाको NIGHT शब्द संस्कृत भाषाको 'निक्त' बाट बनेको हो । 'निक्त' शब्द अंग्रेजीमा (NIGHT 'नीगह्त्') 'नाइट' हो, तसर्थ अंग्रेजी 'नाइट' को पुरानो रूप संस्कृत भाषाको 'निक्त' हो । तसर्थ अंग्रेजी भन्दा संस्कृतभाषा पुरानो मानिन्छ ।

तामाङ् भाषाका याम्बु (काठमाण्डौ उपत्यकालाई बुझाउने शब्द), याम्बुकोमा, पाराको, गु(चागु), जुं आदि शब्द नरेन्द्रदेव समयमा याम्बु शब्दको प्रयोग इ.शा.को दोश्रो शताब्दी^२ देखि सन् १०१०-१७ औं शताब्दीसम्म पनि काठमाण्डौ भित्रका शिलालेखहरूमा प्रसस्तै उल्लेख भएको भेटिन्छ । त्यस्तै, 'वाङ् तामाङ' र 'अट्टार जात' तामाङको वर्णन, 'जीक्तेनताम छ्योमी' संसार र तामाङ् जातिका कुरा आदि 'अुचेनतामयीग'^३ लिपिमा लेखिएको स-साना पुस्तीकाहरू विभिन्न तामाङ गाँउहरू, पूर्व एक नम्बर र पश्चिम एक नम्बर, दुवै तिर भेटिएको छ र यी ग्रन्थहरूमा

महाकाङ्ग ब्क, जगत्प्रसाद तामाङ एण्ड कम्पनी-१९९४

^२ प्रथम तिब्बती राजा इमाखापी जेन्पो अर्थात् नाटो शाङ्गोको दरबार 'याम्बु नाबाङ' तिब्बत ।

^३ तामाङजातिको बारेमा लेखिएको जीक्तेन ताम्छ्योमी अस्ता, तामाङभाषाजुन भुषेन लिपि

उल्लेख गरिएका तामाङ जातिको सूचानाहरु १७ औं शताब्दीको अन्त र १८ र १९ औं शताब्दीको तिरका ककप्यटिक, हडसन्, म्याफ्डोनाल्ड लगायत धुपै लेखकहरुले समेत उल्लेख गरेका हुनाले कम्तिमा पनि त्यो भन्दा पहिले नै उपरोक्त तामाङ्भाषाका ग्रन्थहरु अुचैन तामयीगमा लेखि सकेको र तामाङ् ताम्बाहरुले नै उनीहरुलाई भनेको अथवा अरुलाई भनेको हुनु पर्दछ । अझ त्यो लेखन गौलीलाई हेर्दा, सातौं शताब्दीमा अुचैन लिपिको विकास, व्यापक प्रचार भएकै बेलाको देखिन आउँछ । जुन बेला अहिलेको तामाङ्भाषा र थकाली(तामाङ) भाषाको बीचको जस्तो सम्बन्ध तत्कालिन तिब्बती र तामाङ्भाषाको थियो^४ ।

तामाङ्भाषाको तिब्बती प्रभावको सम्बन्धमा सरल विश्लेषण यसरी गर्न सकिन्छ, तामाङ्भाषाबाट विभिन्न हांगा छुटिएर विभिन्न भाषाको विकास भइ संकुचन भएको अवस्थामा पनि अझै हिमाली क्षेत्रको भाषाहरु मध्ये सबैभन्दा धेरै वक्ता संख्या भएको भाषासमूहको रूपमा अस्तित्व रहेको छ,^५ र तिब्बती भाषाको आदि रूप(Proto-form) नै पनि तामाङ्भाषामा सुरक्षित पाइएकोछ, त्यसकारण तत्कालिन समयमा पनि बहुसंख्याले बोल्ने भाषा भएकोले तामाङ्भाषाको प्रभाव हिमाली धार्मिक साहित्यमा पर्नु वा रहनुलाई कुनै अनौठो मान्नु पर्ने स्थिती छैन । हिमाली बौद्ध धर्मका कंग्युर, तेन्गुर लगायत सम्पूर्ण ग्रन्थहरुमा तामाङ्भाषाका शब्दहरु प्रचुरमात्रामा भाइतुका मुख्यकारण पनि यहि हो । यी तथ्यहरुले तामाङ्भाषाको विकास, प्राचीनता र ऐतिहासिकता वारे खोजविन गर्नेहरुलाई दैलो खोलिएकाछन् ।

१.३. तामाङ्भाषाको परिवार वर्गिकरण :

तामाङ् भाषाको विदेशीहरुले सन् १८१९ देखिनै अध्ययन अनुसन्धान गरि आएको देखिन्छ । भाषा वैज्ञानिकहरुले तामाङ्हरुको तामाङ् भाषालाई चिनिया एकाक्षरी परिवार भित्रका तीन भाषा परिवार मध्ये भोटबर्मेली शाखा भित्रको भोट हिमाली परिवार अन्तर्गत गीयर्सन १९०२-ले हिमाली परिवारको असर्वनामिक समूहमा र शेफर-१९६६- र ग्लोभर-१९७०-ले बोदीक विभागको बोदीस शाखा अन्तर्गत गुरुङ हांगामा वर्गिकरण गरिएको थियो । हाल सालै तामाङ्भाषालाई भोट हिमाली परिवार अन्तर्गत तामाङ्गीक परिवार भित्रको भाषाको रूपमा वर्गिकरण गरेका छन् (Michael Noonan 2004:25, तालिका/चित्र नं.८ हेर्नुहोस्) यो वर्गिकरणले तामाङ्भाषाको विस्तृत रूपमा यथार्थ र सुक्ष्म अध्ययन गरेमा नेपालका हिमाली भाषाहरुको मुल प्रमुख भाषाको रूपमा स्थापित हुनसक्ने सम्भाव्यताको ढोका खोलि दिएको छ । किनभने बोदीकसम्मका मुल रूप(proto-form) तामाङ्भाषामा भेटिन्छ र तामाङ्भाषाको तानीय चरित्रको

^४ हेर्नुहोस् तिब्बतीभाषाको आदर्शक शब्दहरु Charles A. Bell, Manual of Colloquial Tibetan - 1905:110-

^५ वर्तमान तिब्बतको जनसंख्याको तुलनामा तामाङ जातिभरिका संख्या वढ्दता छ । र तामाङ जातिको गान्वा ताम्बाको तामाङ् भूक्षेत्रको, राज्य र राजाहरुको वर्णमले पनि यी हिमाली क्षेत्रमा तामाङ्हरुको बढ्द प्रभावका बारेमा पुष्टि गर्दछ ।

तामाङ्भाषीहरू रहेको छन् र त्यहाँका तामाङहरूमा पनि 'तामयीगञ्जुचेन' लिपिसँग राम्रै परिचित रहेको पाइन्छ।^६

१.५. तामाङभाषाको प्रयोग:

तामाङभाषा, नेपालको छाप्रा तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यममा सर्वाधिक (नौ वटा एफएम रेडियो प्रसारण केन्द्रहरूबाट दैनिक, अर्धमासाहिक तथा साप्ताहिक कार्यक्रमहरू प्रसारण भइरहेको छ) प्रयोग भइरहेको मातृभाषाहरू मध्ये खसभाषा (सरकारी कामकाजी) र नेवारी(नेपालभाषा) पछि तामाङभाषा नै हो। यसले नै सिद्ध गर्दछ की तामाङभाषाको प्रयोग तम्घाङ् दैनिक जीवनमा सक्रिय छ। राज्यबाट, मातृभाषामा शिक्षा सूचनाको हक जस्ता आधारभूत मानवधिकारका अधिकारहरूसम्म पनि प्राप्त छैन तरपनि आफ्नै बलबुताले अन्य नेपाली आदिवासी जनजाति मातृभाषाहरूसँगको तुलनामा तामाङभाषाको विकास अग्रणी नै रहेको छ। नेपालमा मातृभाषाको गीत संगीतको क्षेत्रमा पनि सर्वाधिक बिक्रने गीती ग्यासेट तामाङभाषाको नै रहेको कुरा बिक्रेता तथा वितरकहरू बताउँछन्। त्यसकारण तामाङभाषा राज्यको संपन्न, अवसर तथा यथोचित, सकारात्मक संरक्षण, सहयोगको अभावमा पनि एक्काइऔं शताब्दीको सूचना प्रविधिसँगै आफूलाई जिउँदो जाम्दो रूपमा प्रस्तुत गर्न सक्षम भइ आएको छ।

१.६. तामाङभाषाको लेखन आरम्भ :

प्राचीन तामाङ गाउँहरूमा अमै कात्ती, माने(स्तुपा), अनि हिँडनेबाटोहरूमा ताङहरूले बुचेन लिपिमा धर्मका विभिन्न मन्त्र तथा प्राणी कल्याणका श्लोकहरू दुंगामा कुँदैर राखेको पाईन्छ, तर आजभोली भने त्यास्तो निर्माण गर्ने धेरै कममात्र पाईन्छ। यस्ता लिखित कला विशेषगरेर प्राचीन 'अचेन' र 'लेन्ज्या' लिपिमा कलात्मक रूपमा कुँदैएको पाईन्छ। यस्तै अभिलेख धर्मराज तामाङ, प्रताप बल, लेकबहादुर योन्जन लगायत हामीहरूले धादिङ जिल्लाको 'सेमजोङ' गाउँमा ऐतिहासिक तामाङ बुजीबा/बेबा/बाजीबा राजाको दरबारको भग्नावशेष रहेको 'डाप्साङ जो' घना जंगल भित्र पनि फेला परेको थियो। यस्ता अभिलेखहरूको अध्ययनका आधारमा तामयीग तामाङ लिपिको लेखन विकास सम्बन्ध रहेकाले ती लेखन कलामा प्रथो भएका लिपिहरूका बारे निम्नानुसार चर्चा गरिन्छ। नेपालमा बोलिने मातृभाषाहरूमा नेवारी, खस-नेपाली, मैथिल, आदिभाषाहरू मात्र लेखन पद्धति भएका भाषामा गणना गरिएको छ। तामाङभाषालाई लेख्य परम्परा नभएको भाषा भनेर भनिन्छ। तर तामाङभाषामा लेखेको सामग्री नभएका चाहीं होइन मात्र गहिराङको अध्ययनको अभाव कमी भएको हो। नेपालको प्रचीन इतिहासमा धेरै चर्चा भइ रहने ऐतिहासिक राजा

^६ सन् २००२को जनवरी तिर भारतको सिक्किम, र असमका तामाङभाषा मात्र जान्ने तामाङहरूसँग भेटिएको थियो। अखिल भारतीय तामाङ बीड संघका महासचिव एस एस घमजङका अनुसार भारतमा मात्र १५ लाख भन्दा बढी तामाङहरू बसोबास गर्दछन् प्रायभन्दा सबैले अझै तामाङभाषा बोल्तिरहेका छन्। भने नेपालमा पनि स्वयं तामाङहरू बर्तमान जनमानसले देखेको गम्भीर बोल्नको खोजा रहेको दावी गर्दछन्।

अंशुवर्मा र नरेन्द्र देवसम्मका त तामाङ भाषामा लिखित साहित्य भेटिएकोछ । अनि प्राचीन तामाङ भुमि तथा विकास केन्द्र याम्बु काठमाण्डौ उपत्यका भित्रका शिलालेख तथा विभिन्न प्राचीन अभिलेखहरूमा कयौँ तामाङभाषाका प्राचीन शब्दहरू लिपिवद्ध भइराखेको प्रशस्त प्रमाणहरू भेटिन्छ । उदाहरणका लागि उपत्यकाका तामाङभाषाका याम्बु, चो, गु, बु, डा आदि शब्दहरू हजार वर्ष भन्दा अगाडी नै याम्बु शब्द इ.पु.दोश्रो शताब्दी .(याम्बु ल्हाखाङ, तिब्बत) र सन् १०३९ पछिका प्राय सबै काठमाण्डौ भित्रका मल्लकालिन शिलालेखहरूमा अंकित पाइन्छ, त्यस्तै नरेन्द्रदेव कालको काभ्रेपलान्चोक भगवती अवस्थित स्थानको प्राचीन नाम 'पाराचो', 'फुल्चो', 'जामाचो', 'सागु' (=साखु), भक्तपुरको 'चागु' (चांगुनारायण) आदि तथा १८ औँ शताब्दीको 'चोमोलुङमा' (=जोमोलुङमा/माउण्ट एभरेष्ट) आदि लिखित रूपमा आएको प्राचीन तामाङ



भाषाका सजा शब्दहरू हुन् । भने सातौँ शताब्दी मै अनुवाद भएका धुप्रे बौद्धधर्मका ग्रन्थहरूमा तामाङभाषाका मौलिक शब्दहरू 'जुवेन' लिपिमा लिखित रूपमा सुरक्षित रहेको पाइन्छ । उदाहरणका लागि, टाङ्गा, यीन्मा, फ्याफुल्लो, स्याल, का, मी, न्हाङ्वा, सुङ्वा, फेन्वा, स्याव, काङ्पा, नाङ्, चाङ, छाङ्मा, दुम्बु, आदि विपत्ती शताब्दीमा प्रकाशन भएका तिब्बती परम्परागत शब्दकोशहरूमा पाइन्छ । हेर्नुहोस-

यी वाहेक तामाङ जातिको आफ्नो संसारिक कृत्याकर्म, जन्म, चुडा कर्म, विवाह, मरण आदि संस्कार कर्महरु गर्दा जातिको उत्पत्ति कसरी भयो ? घरहरुको उत्पत्ति कसरी भयो ? बम्हाण्डका तारा, चन्द्र सूर्य आदिको उत्पत्ति कसरी भयो ? मानव तथा जीवहरुको सृष्टि कसरी भयो ? तथा आफ्ना स्थानीय सीमेभूमे, लालु तेन्सी गढाका 'गान्वा-ताम्बा'हरुले मीश्रि रुपमा भन्ने गरीआएको कथनहरु विभिन्न रुपमा परम्परागत अुचेन लिपिमा तामाङभाषा लेखिएको लिखित सामाग्रीहरु भेटिएका छन् ।⁷ यी लेखित सामाग्रीहरु कहिले लेखिए भन्ने किटानी नभएता पनि यसको विषय वस्तु, राजनैतिक भूगोलका वर्णन, विभिन्न दिशाहरुको निर्धारण आदिलाई नियाल्दा पनि यसमा ऐतिहासिकता र प्राचीनता भल्किन्छ । भन्ने लिखित रुपमै भेटिएका ग्रन्थहरु पनि नेपालमै देवनागरी, नेवारी लिपिहरु जन्मुनु भन्दा पहिले विकास भइ प्रयोगमा आएका ' प्राचिन अुचेन' लिपिमा लेखिएको हुनाले हाम्रो लेखन आरम्भ वा लेखनकाल सिधै सातौं शताब्दीको अन्त र आठौं शताब्दी नै हो भन्ने ठोकुवा गर्न सकिन्छ । किनभने पूर्वीनारायण शाहको सामन्ती बलमिचाह एकिकरण, एक भाषा, एकजाति, एक भेषभुषा, नीतिनाम मात्रको चारजात वतिस वर्ण उहि हिन्दूधर्म भित्रको सकिर्ण रंगभेद, जाति भेद वर्णाश्रम व्यवस्थाको स्थापना अर्थात हिन्दूकृत प्रकृता विभिन्न स्थानको मुलायम तथा उर्वरा भूमिहरु आफ्ना भाइ-भारदारहरुलाई बिर्ता तथा विभिन्न वहनामा वितरण गर्नु, १०४ वर्षसम्मको निरंकुश जाहानीया राणाशासन, अनि तिस वर्ष पञ्चायती निरंकुश कालरात्री, पछिल्लो एक दशकको बाम्फणवादी सकिर्णताले गर्दा त्यो नेपालमै पनि दोश्रो शताब्दी तिरै विकास भइ सकेको हाम्रो लिपि र भाषाले राज्यस्तरमा स्थान पाउन सकेन । जसलेगर्दा हामीलाई थोभेलमा पार्ने काम भयो । नत्र भने नेपालमै वौद्धहरुले तिर्थ स्थल मानी आएको नागांजुन, याङलेसी, हलेसी, सींगाल्हा, तेमालका तोङसोम कुण्ड आदि स्थानमा आठौं शताब्दीका गुरु रिम्पोछे(पद्यम् सम्भव)ले नेपाल धमण गरी साधना तथा धर्मदेशना गरेका थिए, तिस्थानहरुमा स्थापित शिलाअभिलेखहरुको कावन् डेटिङ गरेर अध्ययन गर्नु पर्ने भएको छ । अहिले पनि नेपालमा गुरुरिर्पोछेका निङमा सम्प्रदायका, मुख्य अनुयायी, तामाङहरु नै भएकाले तामाङहरुले सिकेको धार्मिक लेखनकला आठौं शताब्दी मान्न सकिन्छ र यो देवनागरीको भन्दा पुरानो हो किनभने देवनागरीको स्पष्ट प्रयोग एघारौं शताब्दीमा भारतमा भएको हो, नेपालमा भेटिएको देवनागरीको पुर्या प्राचीन वाम्ही भन्नु र नेपालमा भेटिएको पूर्व-लिच्छवि लिपि सातौं शताब्दीको अुचेनसंग खासै तात्वीक भिन्ना पाइन्दैन ।⁸ पद्यम् सम्भवकै अनुयायीहरुबाट लेखनकला सिकेर तामाङहरुले

⁷ हेर्नुहोस्- पृष्ठ ८-१३, ताम्बा काभीतेङ, २०३५-५२शुशु राम तामाङ

⁸ हेर्नुहोस् -नेत्र १८१-१९५, पानी, ३५५५

-नेत्रन ४४ पेट-१२ र १९, पृष्ठ नं. ४० पेट नं. ३-१०, पृष्ठ ७५ पेट ७५, पृष्ठ १०१

All copy rights reserved @ Ajman Tamang 2005

आफ्नो महत्वपूर्ण मौखिक रूपमा रहेका माथि उल्लेखित संस्कार, संस्कृतिहरूलाई लेखेका अनुमान लगाउँदा अन्यथा हुने छैन ।

यसरी तामाङभाषाका लेखन प्रकृताको अध्ययन गर्दा, मुख्य रूपमा दुई काल स्पष्ट छुट्टिन्छ ।

१.६.१. प्राचीन तामाङ लेखन :

भाषा प्रतिको कुनै आधार वा पूर्वाग्रहबाट गफल्किने ती प्राचीन विभिन्न शिसालेख तथा अभिलेखहरूमा उल्लेखित रहेका लिखित रूप र तामाङ जातिका परम्परागत विद्वान, गान्धा, ताम्बाहरूसँग सम्बन्धित ग्रन्थहरू^१ जो 'धुचेन' लिपिमा लेखिएका छन् लिपि विकासको अध्ययनको आधारमा यो लेखनकाललाई तामाङभाषाको प्राचीन लेखन काल भन्न सकिने पुष्टि आधारहरू छन् । जो माथि छलफल गरि सकेको छ । तामाङहरूको पुरानो गुम्बा, छुयोर्तेनाम्माने/चैत्य/स्तुपा), स्मारक, कानी, आदिमा रहेको शिलालेख, माथिलेखहरू नेपालका लिच्छविकालका अंशुवर्मा, नरेन्द्रदेवको(तामाङ विद्वान मुक्तसि तामाङज्युको संकलनमा रहेको "जीतेनकी ल्हाछयोञी म्हीछयोञी" नामक अप्रकाशित ग्रन्थमा) उल्लेख भएकाले त्यो साहित्य र त्यो साहित्यको पहिलो रचनाको काल भानेमा त्यो अंशुवर्मा काललाई तामाङ भाषाको प्राचीन लेखनकाल भन्न सकिन्छ । तर त्यहि साहित्यको विश्लेषणले अझ त्यो भन्दा पनि पुरानो साहित्य परम्परा हुन सक्छ तामाङ साहित्य र पनि यसलाई मात्र मान्दा पनि तामाङ लेखनकाल सातौँ शताब्दीमै आरम्भ भएको मान्न सकिन्छ ।

१.६.२. आधुनिक तामाङ लेखन :

राज्यले तामाङभाषामा लेखपढ, पुस्तकाली प्रकाशन गर्ने प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष बन्देजसागार्इएको एकसालको निरंकुश राजनैतिक चिन्तनको समाप्तपछि भन्नेहरूा खासगरी नेपालमा राणा शासनको अन्त भएपछिको तामाङ राष्ट्रियताको पहिचानको खोजीसँगै तामाङभाषाको लेखन कला तथा आजसम्मको आधुनिक विकासलाई 'तामाङ आधुनिक लेखनकाल' भन्न सकिन्छ । यो कालमा धुचेन र देवनागरी लिपिमा लेखिएको जीकोन तामछुयोञी, भगायत अन्य ग्रन्थहरू व्याख्या विरसेषण तथा पुन लेखन एवं संग्रह प्रकाशन भएका छ । मुद्धिमान मोक्तान देखिहा हालसम्मका सम्पूर्ण लेखनलाई आधुनिक लेखन काल भन्न सकिन्छ । आधुनिक लेखन कालमा आएर प्राचीन धुचेन लिपिका आधारमा मौलिक तामाङ लिपि 'तामदीग' को विकास तथा प्रयोग आरम्भ विद्यालयस्तरसम्म भइसकेको छ, भने

^१ जीकोन तामछुयोञी, जीतेन जीकोन, मुक्तकाङ्गयोञी, बुङ्गा, ईङ्गरा, कोताप जति

सैनगाणीकृत तामचींग लिपिमा समेत तामाङभाषाको आधुनिक विकास, विस्तार र संरक्षण को काम आफ्नै गतिमा भइरहेको छ ।

१.७. तामाङ क्षेत्रको लेखन-कला :

१.७.१ अुचेन ५५३४ (५-७ वौं शताब्दी) :- अुचेन हिमाली तिब्बती बर्मन भाषा समूहको साभ्ना लिपि हो । यसैबाट विभिन्न कालमा अुमे, ल्हेन्ज्या, फाग्पा, ल्होयींग, जोयींग, तामयींग आदि थुप्रै लिपिहरु विकास भएका छन् । भाषा वैज्ञानीहरुले पिनीया परिवारका हिमाली क्षेत्रको भाषाहरुको वर्गिकरण बाँद, बोदीक, बोदीस, तिब्बती, तिब्बती हिमाली लगायत तामाङ्गीक आदि मुख्य परिवारहरुमा वर्गिकरण गरेका छन् । यो सम्पूर्ण भाषा परिवारका भाषाहरुको बाधुनिक भाषा वैज्ञानीक अध्ययन हुनुपूर्व नै दोश्रो देखि चौथो शताब्दीका उत्तरी बाग्मी (भारत) र नेपालमा पूर्व-लिच्छवि अर्थात गुप्त लिपिबाट विकास भएको 'अुचेन' लिपिमा आफ्नो इतिहास, संस्कार, संस्कृति, उत्पति तथा ब्रम्हाण्ड सृष्टि याथाहरु छिटपुट लिपिबद्ध भएका पाइएकाछन् । यो लिपिमा विभिन्न ध्वनीहरुको प्रतिनिधित्व गर्ने तिसवटा

ग ण ण र उ क ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ
क ख ग ङ च छ ज ङ त थ द न प फ ब म
उ क ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ ङ
च छ ज व श स अ य र ल श स ह अ
अ इ ए ओ
अ इ ए ओ

गणित/पत्र-३

पूर्ण अक्षरहरू रहेका छन् । प्रारम्भिक लेखन प्राचीन 'बोद' लेखन प्रणाली आधारित रहेको देखिन्छ । तसर्थ बुचेन लिपिलाई तिब्बती भाषा वाहेकका अन्य हिमाली बोदीक तथा तिब्बती बर्मन परिवार अन्तरगत पर्ने भाषाहरूको साझा लिपिको रूपमा लिन सकिन्छ । 'थु' भन्नाले पनि तिब्बतको विच वा मध्य^{११} वा साझा केन्द्र बिन्दु भन्ने बुझाउँछ त्यसैले बुचेन लिपि तिब्बती भाषाको मात्र नभएर स्याङ्ग्स्युङ केभी, ल्होकेभी (सिक्किम) र सीङ्सा भुटिया (नेपाल), लादाखी (भारत), जोङ्खा (भूटान), तामाङ, मनाङ्ग्ये, शेर्पा, लोमी, गुरुङ, थकाली (नेपाल) आदि भाषाहरूको साझा

¹⁰ खु ताम्बटको माय शान्तको नाम बिबो 'पेन' ४०९, ई. चन्द्र राई, मकनकावा मा हतिहास, दिवस-सङ्ख्या १९८३१।
All copy rights reserved @ Ajitman Tamang 2005

धार्मिक सांस्कृतिक परम्परागत (मूल) केन्द्रिय निषिद्धो रूपमा प्रयोग भइराखेको छ ।
हेनहोस, चित्र/तालिका नं. २)

१.७.२. संस्कृतकृत उच्चेन ५५७६३७१२ (७औं शताब्दी) : यो पनि हिमाली तिब्बती बौद्ध धर्म समूहको साझा लिपि हो । सम्बोडा लिपि, हिमाली तिब्बती बौद्ध धर्म समूहको साझा लिपि र तिब्बती भूटानी र सिक्किममा सदीयौं पहिले नै राजकिय मान्यता प्राप्त लिपि हो । महायानी बज्रयानी बौद्ध धर्मका ग्रन्थादी असंख्य साहित्य यो लिपिमा लिपिवद्ध भएका छन् । तसर्थ हिमाली क्षेत्रका वासिन्दाहरु यो लिपिसाई देव अक्षर वा देव वाणीको रूपमा पुज्दछन् । यस लिपिमा संस्कृत भाषामा भएको परै लिपि चिन्हहरु रहेका छन् । यो लिपिलाई १३ औं

ཆོས་མཛད་ཡིན་ཏུ་གར་བསམ་ལ་བྱིང་དང་དབྱངས་ཡིན་པ་

ग ण म न्द र ठ ड द ड्ड ड़ त थ द ध ढ क ख ग घ ङ च छ ज झ ञ ट ठ ड ढ ण ल ए द ध न प फ ब भ म य र ल श ह ष स क्ष ऋ ॠ अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ए ऐ औ अं अः व ज्ञ भ भा इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ए ऐ औ अं अः

प्राचिन/चित्र-४

शाताब्दीमा मात्र पूर्ण बनाइएको थियो, त्यसवेला यसमा छ वटा नयाँ वर्ण र अंकहरू थप गरिएको थियो । कुच्चेन लिपिमा नभएका संस्कृतका (ट ठ ड ढ ण क्षो) लाई अुच्चेन लिपिका ५ शं ५ कं ५ यं लाई उल्टाएर ट ष ७ ढं ७ णं । ट ठ ड ढ ण क्षो) लगायत अन्य स्वर वर्णहरूको अुच्चेन लिपिमा सृजना गरिएको थियो । तिब्बती क्षेत्रमा प्रचलनमा रहेको मुचेनलिपिकाट, लगभग सन् ६३० मा (सप्तौं शताब्दी) राजा खाडचेन गान्त्योको कलमा उनका मन्त्री धुम्पी सम्बोटा र महानोघिसत्व ज्याम्पेयाङ्ग मञ्जुश्रीको नेतृत्वमा भारतीय भाषाको अध्ययन गरी भारतीय भाषा (संस्कृत तथा पालीमा) रहेका बौद्धसाहित्य अनुवाद गर्ने उद्देश्यले एक टोलीले महिनाको भारतको अध्ययन भ्रमण पछि संस्कृत वर्णमाला समानान्तर तिब्बतमा प्रचलनमा रहेको अुच्चेन लिपिको विकास र विस्तार (संस्कृतकरण) गरीएको थियो । उक्त संस्कृतकरण गरिएको^१ लिपिलाई उक्त अध्ययन दलका अगुवा तिब्बती तत्कालिन

¹¹ BELL C.A. Chapter-1

मन्त्री धुन्डीसम्बोटाकै माथसंग जोडिएर सम्बोटा लिपि अनिन बालिए (तेन्सा र तेन्साङ-१९७६ भि दि यु। भारत)। धुन्डी सम्बोटाले धार्मीका आधारमा पानाणी संस्कृत व्याकरणको नमुनामा तिस श्लोकमा तिब्बती भाषा र लिपिको व्याकरणको रचना गरेका थिए । त्यसपछि धमाधम संस्कृतभाषाबाट बौद्ध धर्मक ग्रन्थहरु यो तिब्बती भाषामा यो लिपिमा अनुवाद हुन थाल्यो । डा सुभद्रा मुख्या दाहाल, राजको तिब्बत ११५, २००४) खास गरेर यो लिपि मुद्रण कार्यमा प्रयोजन हेतु विकास गरिएको कुरा इतिहासमा उल्लेख गरिएको पाईन्छ ।¹² हाल यो लिपि नेपाल, भारत, भुटान, चीन आदि देशको हिमाली बौद्ध भर्गिहरुको आस्था र देव लिपिको रूपमा प्रख्यात रहेको छन् । आजभन्दा एक दशक अगाडिसम्म यो लिपिलाई कुन्येमा फोहरमा फालेमा, जोसुकैले पढेमा पापसागछ भन्ने अन्धविश्वास थियो ।

१.७.३. अमे लिपि ८९ ८९ ८९

अुघेन सम्बोटा लिपिको विकास पछि अु अथांत मध्य तिब्बतमा स्थानीय तिब्बती बोलीचालीको भाषालाई हातले लेख्न अुमे लिपिको विकास गरिएको हो । यो लिपि अुघेन भन्दा अलि फरक टाउको नभएको र अुघेनमा जस्तो संस्कृत वर्ण परावरको लिपि पनि छैन । यसमा विशुद्ध तिब्बती भाषाभाष लेखिन्छ, हातले लेख्न सक्ने चिठीपत्र जस्ता दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने लेखनकार्यको लागि यो लिपिको तत्कालीन समयमा विकास गरिएकाले हाल सम्म पनि यो लिपिको मुद्रण प्रयोजनमा धेरै कम मात्रामा मात्र प्रयोग भएको पाईन्छ । यो लिपि तिब्बतको मौलिक राष्ट्रिय लिपि हो ।

अ मे लिपि ८९			
१९	२९	३९	४९
५९	६९	७९	८९
९९	१०९	११९	१२९
१३९	१४९	१५९	१६९
१७९	१८९	१९९	२०९
२१९	२२९	२३९	२४९
२५९	२६९	२७९	२८९
२९९	३०९	३१९	३२९

१.७.४. जोयीग जोडखा लिपि ८९ ८९ ८९ भूटानमा जोडखा भाषा लिपिबद्ध गर्न, भाषा वैज्ञानीक डा जर्ज ध्यान्डीम (हज्याण्ड) लगायतको वैज्ञानीकहरुले १९९० तिर नै कुचेक लिपिबाट जोडखा भाषाको ध्वनीनाई प्रतिनीधित्व गर्ने सकेत चिन्हहरुलाई समेटेर मौलिक भूटानी लिपि जोयीग [८९ ८९ ८९] र जोडुमयीग [८९ ८९ ८९] लिपि विकास गरिसकेका छन् । तर विकसित नयाँ लिपि धार्मिक राजगुरुहरुको अवरोध र मूल अुघेन लिपिको भन्दा अकृतिमा अलि भिन्न रहेका कारण यी मौलिक जोयीग र जोडुमयीग लिपिहरु व्यापारिक प्रयोगमा त्यती आउन सकेको छैन । हाल जोडखा भाषाको मौलिक

¹² गीङ डु बन्ध, लेखन कला का इतिहास द्वितीय खण्ड, १९८३, बुद्ध ४८९ ईपुर्वाब् ।

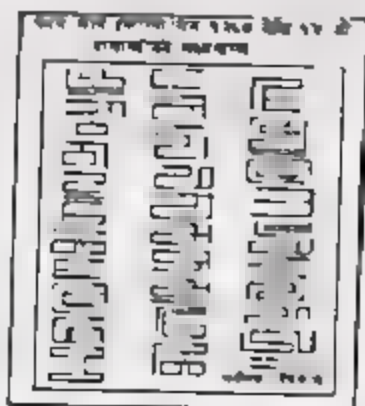
छवनीहरूमाथि आफ्नै यौनिक लेखन प्रणालीमा लेखे र अन्य लिखनी लेखन प्रणालीमा नै लेख्न गरि आएको देखिन्छ । जो लिखनी भन्दा यो भिन्न रहेको छ । भूटानको जोङ्खा भाषाको राष्ट्रिय दैनिक कानसेन यो लिखन प्रणालीमा आधारित छ र पनि जातीय र जातीयता भूटानीको राष्ट्रिय जोङ्खाभाषाको यौनिक लिपिको भएका छन् । राज्यको हरका शैक्षिक समायो, सुचना तथा सञ्चार सबै क्षेत्रमा भूटानी लिपिकै प्रयोग गरिन्छ । हेनुवाङ्ग बलमुष-का हुनुवाङ्ग

१.७.५ लोयीग भूटीया लिपि खेयेन भूटीया वा सोङ्सा जातिको भाषाको लिपिमा लोयीग भनिन्छ । यो पनि भुवेन लिपिबाट विकास भएको हो । खल गरेर स्तवीरगमा राता र-कार संयुक्त खन्जन धण र राता ब-कार संयुक्त खन्जन खणमा लिखनी लेखन प्रणालीले समेट्न नसकेका भूटीया भाषाका छवनीहरूमाथि छुट्टै छनारा चिन्ह जोडेर आफ्नै यौनिक लेखन पद्धतीको विकास गरी लेखन तथा अध्यापन गरिन्छ । जस्तै- भारतको भिक्षुका राजमा धार्मिक र माध्यमिक तहमा यो भूटीया भाषा र लोयीग लिपिमा अध्यापन भइरहेको छ । यो चाहेक भिक्षुममा चर्चिक पत्रिका विधानसभाका कमाकलापहरूको विवरण (Process ding) लगायत भूट पाठ्य सामग्रीहरूको लिपिमा प्रकाशन भइरहेका छन् ।¹³ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

जोडेर जस्तै (२५) यौनिक रूप जो योग (भूटीया) बनेको हुन्छ यो नै वर्णान्न र संयुक्त तथा य वर्णको उच्चारण पनि लोयीगमा लिखनी देखि भिन्न रहेका छन् यस यो लिपि भिक्षुममा प्रयोगमा बाइरहेको छ ।

१.७.६ फारपा योग १०५५५५५५५५

(१२-१४ औं शताब्दी) सन् १२५० तिर मा लिखनको महान कामा कभ्या हावा विषयक गरिएको लिपि हो । यिनको तत्फलित समार कम्माइ खान से लिखतका महान कामा फणामाई आफ्नो बरबारमा बोलाएर आफ्नै बौद्ध धर्म प्रहम गरे र यो लिपिसाई सन् १२६९ मा राज्यको राजकिय लिपि बनाए । भुवेन लिपिबाट विजस्त गरिएको यो लिपि चिनीयामा जस्तो माथिबाट तल तिर र सिवकलत काहि दायाबाट बायाँ नै लेखिन्थ्यो यो लिपि १४ औं शताब्दीको मध्यसम्म चलेको थियो । लिखन र नेपालको पञ्चाचार गरिहाको धेरै पछिसम्म पनि यो लिपि प्रयोग भएको सामागीरत नेपालमा पनि बाइएका छन्



¹³ Pema Rinzang Lama, LHO-YE-LOG-DEP for CLASS II 1983, DOE, Govt. of Sikkim.

कर्ताहरूले तामाङ गाउँहरूमा भेटिएको यस्ता ग्रन्थहरू^{२२} वास्तवमा तिब्बती भाषा र तिब्बती साहित्यमा उल्लेख र समावेश भएको पाईन्-दैन र छैन। यो माथ होइन यस्ता ग्रन्थहरू जस पनि पुरै पाइन्छन् माथ हामीमा खोजी, अध्ययन अनुसन्धानमा तल्लीन बन्नेवकहरूको कमी र कमजोर छ।

मार्ग, मध्यका राजा इ.पू. १९७ तिरको विश्वसा ६ पू. ५६९-५६८ का चक्रवर्ती सम्राट् अशोक बौद्ध धर्मका धर्म । राजा अशोकले भारतले प्रथम शिक्षालेख किनार सार्वभौम आदिको स्थापना गर्दै बौद्ध धर्मको प्रचार प्रसार एवं विश्वभरमा वीर, दान पुनर्वापक कुरा उल्लेख स्थापना गरेको प्राचीन एतिहासिक अभिलेखहरूले नै प्रमाणित गरेका छन्, जति राजा अशोकले आफ्नो निबन्धबाट बौद्ध धर्मको प्रसार परियोजना नगरको धर्म सार्वभौम आकाशको विधिको नमुनाहरू देखा पार्ने गरेका छन्।

सम्राट् मौर्य अशोकले अन्तर्गत पुन बौद्ध धर्मको प्रचार प्रसार गर्ने चक्रवर्ती अशोक पश्चिम चीनका चीन अतिरिक्त राजदूतहरूमा इ.पू. १९५ मा राज्य स्थापना गर्नेको माथे मार्ग आफ्नो राजा पार त्यसरी नै इ.पू. १६५ मा चीनका कान्ता बुद्धका वर्षाहरू जो बुद्धहरूलाई लडाइमा पराजित भए पछि पाल्छन् जसका बुद्धहरूले राजदूतहरूको शक्तिहरू शक्तिहरूबाट जता जतापारे बुद्धहरूले पश्चिमका कुन मान्छेको अन्तर्गत एउटाको नाम कुड्माङ्ग बुद्धको रूपमा धियो गर्दा १०६३-७७७ मा बुद्धको सन्तानका प्राचीन राजा कनिष्क इ.स. ७७-१०२ धियो धिनकोले पेशावर र मध्यमा राजाछानी स्थापना गरेका कुरा इतिहासमा पाइन्छ। इ.स. १०५ मा कुड्माङ्ग बुद्धको जन्म भएको विशाल साम्राज्य स-साना राज्यहरूमा विभाजित भए। यी कुड्माङ्ग वा कुनकाहरूले पनि बौद्ध नै थिए। कनिष्कको मध्यमा धर्मको अभिलेख माथे टुन्ग-बाम्बा धर्म अतिरिक्त छ। यसको नमुनाहरू पनि बुद्धोत्पत्तिमाथीका प्राचीन रूप भिन्नछ।

त्यसपछि इ.स. २०६ देखि गुप्तकालको प्रारम्भ भयो। यी अवधिको उत्तरी-दक्षिणी सिमाना बौद्ध शताब्दी मानिएको छ। किनभने इ.स. ७७७ मा अन्तिम गुप्त बुद्धको धियो गुप्तको यतन भएको थियो। सिधिका अध्ययन गर्दा गुप्तकाल वा गुप्त सिधिका नामले प्रसिद्ध भएका छन्। यीनीहरू हिन्दुमतवादी थिए। गुप्तकालपछि कन्नोजमा बौद्ध धर्मका जका अनुयायी इयत्तान (इ.स. ६४६) राजा भए र चीनको पनि राज्य विभाग थियो। यिनको राज्य कामको अभिलेखमा प्रयोग भएको सिधिकाङ्ग "कट्टीन" सिधिका नामले प्रसिद्ध छ। जो नेपालका नेपाल उन्मेष २ नगर सिधिकाङ्गको जननी मानिन्छ। बुद्धले तामचीनका पनि शिक्षा गरेको पाइन्छ।

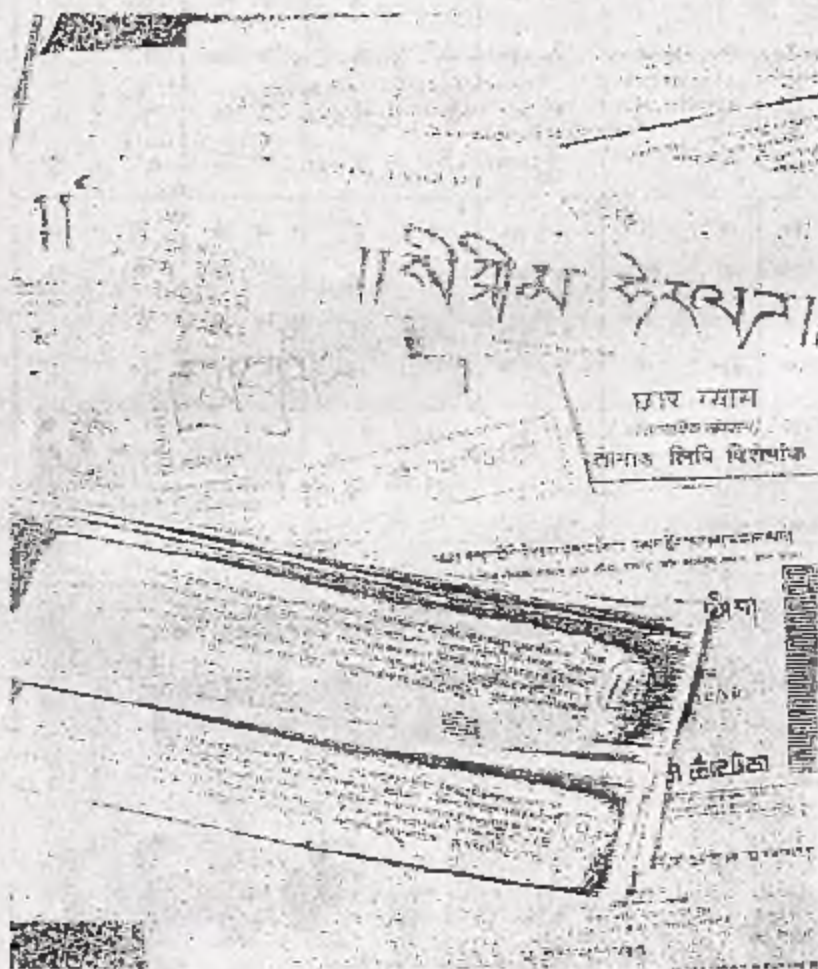
^{२२} जोकाज तामचीनको ताम्बा ताम, जोकाजको ताम र्जो पछोडी म्हापछोडी ताम आदि "तामचीन" तामको नाम सिधिका सिधिकाङ्ग कनकाङ्ग जो तामाङ वस्तीहरूको भेटिएको

અનુસૂચિ-૧

संकेत	संकेत	संकेत	संकेत	संकेत	संकेत	संकेत	संकेत
१	२	३	४	५	६	७	८
९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२
३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०
४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८
४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६
५७	५८	५९	६०	६१	६२	६३	६४
६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२
७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०
८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८
८९	९०	९१	९२	९३	९४	९५	९६
९७	९८	९९	१००	१०१	१०२	१०३	१०४



तामाङभाषा र तामयीग तामाङ लिपिका प्रकाशनहरू



भारत सिविकम राज्य सरकार द्वारा पाक्षिक रूपमा प्रकाशित गरेको तामाङ तामयीग लिपिमा



(Taining Language)

Vol. 2

(Thursday)

सिक्कीम-के-रुयत

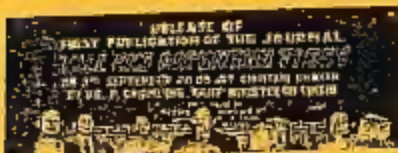
Regd. No. WIRSKM/1/2000

13th September, 2005

Issue No. 14

सिक्कीम-के-रुयत लेखन गुरुकुलको रूपमा स्थापना गर्ने

सिक्कीम-के-रुयत लेखन गुरुकुलको स्थापना गर्ने कार्यमा सरकारले ध्यान दिएका छन्। यसले शिक्षाको क्षेत्रमा ठूलो योगदान गर्नेछ।



सिक्कीम-के-रुयत लेखन गुरुकुलको स्थापना गर्ने

सिक्कीम-के-रुयत लेखन गुरुकुलको स्थापना गर्ने कार्यमा सरकारले ध्यान दिएका छन्। यसले शिक्षाको क्षेत्रमा ठूलो योगदान गर्नेछ।

सरकारले शिक्षाको क्षेत्रमा ठूलो योगदान गर्ने

सरकारले शिक्षाको क्षेत्रमा ठूलो योगदान गर्ने कार्यमा ध्यान दिएका छन्। यसले शिक्षाको क्षेत्रमा ठूलो योगदान गर्नेछ।





परिचय

नाम: अजितमान तामाङ

शिक्षा: स्नातक इतिहास, त्रि. वि. नेपाल,

हाल अध्ययनरत: स्नातकोत्तर भाषाविज्ञान

दोध्रो वर्ष, पोष्टग्राजुगट बौद्ध अध्ययन,

त्रि.वि.वि. किर्तिपुर, नेपाल

भाषागत शीप: १. तामाङनेपाली, २. नेवारी

३. खसनेपाली, ४. हिन्दीभारतीय, ५. अंग्रेजि,

६. बैसिक चाइनिज आदि।

सम्पादक तथा प्रकाशक:

२. "जाम्बुलीङ साप्ताहिक" (तामाङभाषा, तामयीग लिपिमा र खड्गभाषामा)

२. "कोनडोडडोड" तामाङभाषामा लिफलेट,

प्रकाशित पुस्तक, लेख-रचना तथा क्यालेण्डरहरु

१ "ड्याडलाकाइरनरी" तामाङभाषाको कविता संग्रह-सन् १९९२,

२ "साइये ड्याइला ग्याम" तामाङभाषामा संक्षिप्त बुद्ध जीवनी-सन् १९९३,

३ "वरु यहुन्सा" तामाङभाषाको कथा संग्रह-सन् १९९४,

४ Basic word book for Tamang language-1994,

५ "जोमक्लाङ, ओमक्लाङ, कोन्चाक्लाङ" (तामाङ गाउँखाने कथा संग्रह)-सन् १९९५,

६, "तामाङ ताम्पे" (तामाङभाषाको उखानटुक्का संग्रह)-सन् १९९५,

७ "तामाङ ग्योत धेन छुये/यीग"-सन् १९९५,

८ "तामाङभाषाको लिपिको पहिचान र आलेखन प्रणाली"-सन् १९९७,

९ "तामयीग तामाङ लिपि-सन् १९९८,

१० तामाङ क्यालेन्डर वि.सं. २०५०-२०५५, २०६०, २०६१ आदि

११ "तामाङ जातिका मौखिक इतिहासका अवशेषहरु"-सन् २००२, २००३, २००६

१२ "तामाङभाषाको इकुमेन्ट्रि" प्रथम अन्तराष्ट्रिय तामाङ सम्मेलन-सन् २००२,

१३ "ल्होङ्कार" वा "लोसार"को इतिहास-सन् २००३, २००४, २००५ र २००६

१४ तामाङ गोर्खाला (तामाङ श्रेष्ठभाषाको परिचय)-सन् २००६

१५ "तामयीग" तामाङलिपिको इतिहास -सन् २००६

१६. नेपाल तथा भारतको विभिन्न पञ्च-पत्रिकाहरुमा तामाङ संस्कृति, चाडपर्व, इतिहास, भाषा, लिपिका बारेमा अनुसन्धात्मक लेख रचनादी प्रकाशित आदि।

पत्राचार:

tamang.ajitman@gmail.com

मुद्रण: सरस्वती प्रिन्टिङ प्रेस, अनामनगर, काठमाण्डौ, नेपाल